Veel overeenkomst met werk van Astrid Roemer

Droomhuid: opzienbarend debuut van Surinaamse

= door Wim Rutgers =

'Deed ik in de relatie met Dewi bij vlagen alsof mijn moeder niet bestond en was zij slechts de lastige opvoedster die haar dochter zag mislukken als huisvrouw, toen ik met Anja en de kinderen samenwoonde werd mijn lesbische identiteit voor haar een feit en de al-dan-niet vanzelfsprekendheden met-of-zonder pijn tussen Ilundi en mij staan niet ter discussie. Nu ik Ilundi liefheb vraagt mijn moeder nooit meer of ik wel zeker weet dat ik geen kind wil, want ik heb haar verteld dat ik bezig ben een boek te baren voor de vrouw wier schoonheid ik vierentwintig uur drink. Mijn moeder voelde aan haar onderbuik alsof ze een kind ter wereld moest brengen'.

DIT LANGE CITAAT is zo ongeveer het einde van de opzienbarende debuutroman *Droomhuid* (1987) van Joanna Werners (Paramaribo 1953), waarmee deze zich als zwarte, lesbische, feminististe direct naast een gevestigde Surinaamse auteur als Astrid Roemer plaatste. Het citaat zou je als de meest beknopte samenvatting van de inhoud kunnen zien: een vrouw in haar wisselende lesbische relaties, maar haar constante binding met de moeder. Het citaat is ook typerend voor de enerzijds verhalende, anderzijds analyserend betogende stijl van schrijven die het gewaagde beeld en het van de norm afwijkende taalgebruik bepaald niet schuwt. Deze stijl roept zo een eigen sfeer op, waaraan je je overgeeft als lezer als je je door het vertelde laat meevoeren, maar waar je je soms aan ergert als je die koel rationeel observeert.

ALARMKLOKKEN

Het hiervoor gegeven citaat vervolgt met de zin: 'Scheidingswanden zijn niet altijd aan tijd gebonden: ze zijn als alarmklokken die mensen op een hoop persen, mensen uiteenscheuren'. Beweringen: scheidingswanden zijn..., een vergelijking: scheidingswanden als alarmklokken...., een tegenstelling: op een hoop persen - uiteenscheuren, allemaal in één zin! Wilt u mij als lezer maar volgen? Zo is lezen een creatief avontuurlijke tocht langs geslaagde routes én dwaalwegen, maar altijd actief betrokken.

Na deze zin volgt nog een kort prozagedicht en ook dat is typerend voor de stijl van Joanna Werners: fragmenten in normale druk, cursieve gedeelten, verhaal afgewisseld met lyrisch-poëtische intermezzo's, maar dat alles weer strak gecomponeerd in een gesloten cirkel die in vier delen wordt opgesplitst.

Surinaams-Nederlands taalgebruik opvallend

Er is dus veel overeenkomst met het bekend geworden en over-gewaardeerde *Overd de gekte van een vrouw* en het te weinig doorgedrongen *Levenslang gedicht* van Astrid Roemer. Maar Joanna Werners is geen epigoon, ze beschrijft de wit-zwart-relaties van personages die beurtelings in Nederland en Suriname verblijven en hun lesbisch strijdbaar feminisme op een geheel eigen manier. Voortreffelijk als je bedenkt dat dit boek een debuut is. Vooral de eerste helft overrompelde en overtuigde me, in het derde deel krijgt het verhaal iets gejaagds, fragmentarisch, wordt het minder uitgewerkt en van scène tot scène afgeraffeld. Astrid Roemer is literair geraffineerder, Joanna Werners wint het in natuurlijkheid.

TEGENVALLER

Als je van dit niveau uitgaat, valt Werners tweede boek wat tegen. O, dat problematische tweede boek, een kwelling voor veel auteurs!

In *Zuigend moeras* (1990) vertelt het twaalfjarige meisje Aruna hoe haar vader haar wilde uithuwelijken aan de oudere Ram:

'Mijn moeder had me aangekeken. Een zachte adem ontvloeide aan haar lippen alsof ze mij wat wilde vertellen maar niet bij machte was de juiste woorden te vinden, de zachte adem, zo zuiver als haar eeuwige trouw aan haar echtgenoot, die volgens de traditie onzer cultuur door haar ouders en de zijne was uitverkoren om haar te beminnen en haar het zaad te schenken waaruit zij kinderen ter wereld kon brengen. Ik was een van hun kinderen, ik was zijn dochter, ik was haar dochter en ik ademde zacht met haar mee'.

Haar buurjongen Anand wil dit gedwongen huwelijk voorkomen en Aruna voor zichzelf hebben: hij verkracht haar (en maakt haar zwanger, naar later blijkt).

Aruna wordt naar Nederland gestuurd wegens de schande (o, mores!) waar ze haar kind baart, dat ze niet wil afstaan ondanks alle aandrang daartoe van de hulpverlenende bureaus. Aruna raakt zo verwikkeld in een dubbele strijd: die van haar ontwikkeling van kind-moeder tot zelfstandige vrouw, en die van haar relatie met haar zoon die ze pas na eindeloze problemen via tehuizen, pleeggezinnen, voogdij en andere vijandig ervaren instanties, als ze meerderjarig wordt op haar 21ste jaar, ècht haar eigen kind kan noemen.

Het vierde, laatste deel vertelt hoe de zelfstandige Aruna met haar zoon Remie op vakantie naar Suriname gaat, om daar door middel van de confrontatie met haar familie en haar jeugd helemaal zelfstandig te worden. Ze schudt het verleden van zich af en geestelijk onafhankelijk gaat ze terug naar Nederland. Het boek eindigt met de mooie zin: 'Op Schiphol regende het, en als late regendruppels die uit een paraplu werden geschud, viel mijn verleden stil'.

MIGRATIE PROBLEEM

Inhoudelijk sluit Zuigend Moeras aan bij de migratieproblematiek, zoals Astrid Roemer die in *Nergens ergens* verwoordde, en Bea Vianens eerdere romans *Sarnami Hai*, *Het Paradijs van Oranje* en *Geen onderdelen.* Maar waar deze boeken geen oplossing voor de hoofdpersonages boden, is Aruna in *Zuigend moeras* een voldoende zelfstandige vrouw geworden om haar leven in eigen hand te nemen. De jonge vrouw neemt en doet afstand van haar Surinaamse oorsprong.

Een belangrijk-vernieuwend gegeven dus, waarom is deze tweede roman dan minder van kwaliteit dan het debuut? We vinden eenzelfde schrijfprocédé: vier delen, nu in een strak chronologische orde, een verhaal dat wordt afgewisseld met cursieve delen, waarin de rapporten die het verbitterde gevecht verwoorden waarin Aruna gewikkeld is met de officiële instanties om haar zoon voor zichzelf te houden, lyrische onderbrekingen in gedichtvorm. Nieuw is een sterk Surinaams-Nederlands gekleurd taalgebruik in de dialogen.

Dat is allemaal dik in orde. Waar het debuut echter slaagde met een gedurfd-vernieuwende stijl die tot eigen activiteit van de lezer noopte, neigt hier de veel traditioneler vertelstijl naar het cliché. Dat verschil zie je al in de titels: vergelijk het woord 'droomhuid' (Van Dale kent het woord nog niet) met 'zuigend moeras'.

VERNIEUWING

Herlees het hiervoor gegeven citaat nog eens: een zachte adem ontvloeide..., niet bij machte was..., eeuwige trouw..., de traditie onzer cultuur..., uitverkoren..., beminnen...,

Joanna Werners slaagde erin met haar tweede boek met een compleet ander gegeven, zich thematisch te vernieuwen en het prachtige debuutniveau te handhaven, maar ze slaagde er niet in dit in een even vernieuwend-originele taalvorm te verwoorden. Zou het komen omdat de auteur volgens een bericht vooraf, alleen maar opschreef wat een vrouw die niet met name genoemd wil worden, haar na zeventien jaar zwijgen als haar levensverhaal vertelde? Joanna Werners fungeerde in haar tweede roman niet als de moeder die zelf een boek baart (zoals het debuut) maar alleen als bemiddelende vroedvrouw.

Joanna Werners: Droomhuid (1987)
Zuigend moeras (1990)
Uitgeverij Furie, Amsterdam.

ÑAPA. - (18 AUGUSTUS 1990)